

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 3/2016

УДК 811.161.2 + 39 (477)
ББК 81.411.1 + 63.5 (4УКР)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- **Маленко О. О.**, д-р філол. наук, проф. (Харків)
(головний редактор);
- **Голобородько К. Ю.**, д-р філол. наук, проф. (Харків)
- **Дорошенко С. І.**, д-р філол. наук, проф. (Харків)
- **Лисиченко Л. А.**, д-р філол. наук, проф. (Харків)
- **Ломакович С. В.**, д-р філол. наук, проф. (Харків)
- **Кравець Л. В.**, д-р філол. наук, проф. (Київ)
- **Новиков А. О.**, д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- **Борисов В. А.**, канд. філол. наук, доц. (Харків)
- **Нестеренко Н. П.**, канд. пед. наук, доц. (Харків)
- **Піддубна В. В.**, канд. філол. наук, доц. (Харків)
- **Терещенко В. М.**, канд. філол. наук, доц. (Харків)
(заст. головного редактора)
- **Умрихіна Л. В.**, канд. філол. наук, доц. (Харків)
- **Юр'єва К. А.**, канд. пед. наук, доц. (Харків)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- **Нелюба А. М.**, д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- **Струганець Л. В.**, д-р філол. наук, проф., Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Ухвалила вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 9 від 28 жовтня 2016 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах : Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2016. — Вип. 3. — 176 с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ПИТАННЯ ВВІЧЛИВОСТІ В НАУКОВОМУ Й КОМУНІКАТИВНОМУ ФОРМАТІ

Василь Терещенко

Увічливість у контексті соціокультурної комунікативної взаємодії:
постановка наукової проблеми 6

Людмила Білоконенко

Антикультурна (неввічлива) поведінка суб'єктів у міжособистісному конфлікті
та її причини 14

Світлана Бибик

Елементи повсякденно-побутової культури в структурі естетичної норми
літературної мови 22

Ганна Ковальова

Прагмеми-субстантиви в оцінно-емотивній комунікації персонажів химерних творів
Є. Гуцала та О. Ільченка (вияв позитивної (ввічливої) та негативної (неввічливої)
реакцій) 30

Світлана Марцин

Потенціал шкільного курсу української літератури у вихованні ввічливості
молодших підлітків 37

Наталя Нестеренко

Моделювання стратегій увічливості в романі П. Загребельного «Роксолана» 44

Лілія Петрова Озель

Лексико-семантичний аспект дискурсу ввічливості (на матеріалі турецької мови) 51

Вікторія Піддубна

Зіставні студії феномену ввічливості в польському й українському контекстах:
перспективи й напрями 59

Наталія Рябокінь

Етикетні формули позитивної реакції як стратегії ввічливого спілкування 62

Василь Терещенко, Олена Полозова

Асиметричність складносурядних пояснювальних речень як наслідок актуалізації
прагматики ввічливості 69

Любов Умрихіна

Висловлення бажальної модальності як засіб ввічливого непрямого спонування 76

УВІЧЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

У статті обґрунтовується позиція про доцільність колективного наукового дослідження проблеми ввічливості як складного соціокультурного феномену. Зокрема наголошено на тому, що в сучасних умовах цю проблему доцільно вивчати комплексно й різнобічно із залученням фахівців різних наук. Окреслено потенційні напрями дослідження феномену ввічливості й актуальну літературу з відповідної проблематики.

Ключові слова: *увічливість, категорія, наукова парадигма, перспектива.*

В статье обоснована позиция о целесообразности коллективного научного исследования проблемы вежливости как сложного социокультурного феномена. В частности акцент сделан на том, что в современных условиях эту проблему следует изучать комплексно и разносторонне с привлечением специалистов разных наук. Определены потенциальные направления исследования феномена вежливости и актуальная литература из соответствующей проблематики.

Ключевые слова: *вежливость, категория, научная парадигма, перспектива.*

In the article the position on the feasibility of collective research problems politeness as a complex social and cultural phenomenon is outlined. It is particularly emphasized that under current conditions it is advisable to study this problem in a complex and versatile with the involvement of various sciences. The potential aspects of study of the phenomenon of politeness and current literature on relevant issues are defined.

Keywords: *politeness, category, scientific paradigm, perspective.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВВІЧЛИВОСТІ

Наявність у будь-якій соціальній системі (як і її галузевих підсистемах) комунікативно-прагматичної категорії-універсалії ввічливості є очевидною.

Із давнини й до сьогодні питанню ввічливого поведіння в соціумі (у різних ситуаціях комунікації) приділялося чимало уваги, про що свідчать як перші практичні поради належної поведінки, що зафіксовані в стародавніх джерелах, так і сучасні глибокі теоретичні розвідки, спрямовані на висвітлення природи, суті, функцій, специфіки вияву ввічливості як складної категорії в межах соціокультурної комунікативної взаємодії.

Проблема ввічливості як значущої категорії міжособистісної комунікації привертає останні 40 років увагу представників багатьох галузей наукового знання й практиків у всьому світі (див. перелік тематичної літератури).

В Україні до цього часу розроблені лише певні аспекти цієї проблеми (див. *перелік тематичної літератури*), дійсно ж цілісного, глибокого (а не вторинно-запозиченого) погляду на феномен увічливості в україністиці ще не сформовано, зокрема в аспекті специфічного в проявах увічливості українцями на тлі проявів цього феномену в інших соціоетнокультурних середовищах.

В умовах входження нашої держави у світове співтовариство всебічне дослідження, опис, так би мовити, кодексу національної ввічливості постають як актуальні теоретичні й практичні завдання, виконання яких допоможе, з одного боку, зафіксувати специфічні ознаки феномену ввічливості в його традиційних і новітніх формах, а з іншого, — окреслити домінантні його вияви для їх практикування в різних сферах суспільного життя (освіта, трудові відносини тощо), оскільки в умовах глобалізаційних процесів надзвичайно легко можна втратити специфічно національне, а в умовах демократизації й лібералізації життя — стерти межу між істинною й показною ввічливістю, між соціально прийнятним і соціально забороненим, табуйованим. З огляду на це порушене в статті питання видається актуальним.

Метою статті є окреслити причини недостатньої вивченості проблеми ввічливості в українському науковому просторі й означити перспективи цілісного вивчення феномену ввічливої поведінки як з теоретичного, так і прикладного погляду.

Предметом дослідження є наукові стратегії в царині дослідження феномену ввічливості.

ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ПОЛІАСПЕКТНОЇ НАУКОВОЇ РЕЦЕПЦІЇ ФЕНОМЕНУ ВВІЧЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Проблем, що сьогодні визначають, на жаль, не найкраще обличчя вітчизняної гуманітаристики, є чимало. Серед них можна назвати й проблему вторинності наукових шукань, і проблему плагіату, і проблему відірваності теоретичних пошуків від практики. Разом із тим чи не найбільшу шкоду поступу гуманітаристики спричиняють:

- відсутність реального діалогу між науковцями як однієї галузі, так і різних, але суміжних галузей знання;
- кричущий «індивідуалізм» дослідників, які, навіть усвідомлюючи свою обмеженість у певних питаннях, не виявляють прагнення до кооперації з фахівцями з іншої галузі для досягнення більш значущих результатів.

У нинішніх умовах ті, так би мовити, діалоги, що мають місце на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, найчастіше закінчуються нічим. Оскільки, зазвичай, більшість наукових зібрань задля залучення якомога більшої кількості учасників пропонує занадто широке коло проблем для обговорення й передусім орієнтована на тих, хто перебуває в процесі підготовки якогось індивідуального наукового (кандидатського або докторського) дослідження, то на практиці не виникає справді глибокого діалогу між учасниками наукового дискурсу. Кінцевим продуктом таких зібрань традиційно стає, у найкращому випадку, якийсь «різномасний» збірник, що випущений обмеженим накладом і доходить лише до учасників відповідного зібрання, перетворюючись у підсумку лише на факт історії, але аж ніяк не на актуальний науковий продукт, що надалі сприяє поступу науки й впливає на життєву практику.

Таким чином, можна стверджувати, що на сьогодні саме індивідуалізм як одна з типово національних ознак українця стоїть на заваді реальному розвитку

вітчизняної гуманітаристики, у тому числі й мовознавчого її напрямку (показовим у цьому аспекті є хоча б те, що філологи-україністи із 70-х рр. ХХ ст. так і не спромоглися об'єднати зусилля й створити сучасну «Граматику української мови»).

Нині, коли кількість інформації, її різноманіття й контрверсійність досягають небувалих масштабів, один науковець у будь-якому полі — точно не зможе стати воїном, здатність досягти якоїсь значущої перемоги. Тільки інтелектуальна кооперація, координація зусиль багатьох фахівців можуть дати дійсно плідний результат!

Лихо «індивідуалістської» науки на сучасному етапі криється передусім у тому, що часто філолог намагається ввійти, наприклад, у філософську або психологічну проблематику, не маючи для того достатніх фахових знань, філософ — у психологічну чи лінгвістичну, психолог — у філологічну або історичну, юрист — у філософську чи лінгвістичну тощо. Унаслідок цього філософські рефлексії, скажімо, лінгвіста з приводу якоїсь філософської проблеми або філософа з приводу мовознавчої виявляються еклектикою в її чистому вигляді, яка до наукового знання не має жодного стосунку.

Зі сказаного випливає, що в питанні перспектив дослідження категорії ввічливості співробітництво вчених різних галузей є, без сумніву, найбільш оптимальним варіантом задля глибокого наукового осмислення цього складного соціально-комунікативного феномену.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВВІЧЛИВОСТІ

Перспективи дослідження категорії ввічливості надзвичайно широкі, що випливає вже з того, що цей феномен:

- є проявом специфічної поведінки людей у соціумі;
- оригінально проявляється як на рівні взаємодії в межах однієї сім'ї, так і в межах певної соціальної чи етнічної групи;
- має виразно традиційне коріння й водночас коригується в умовах глобалізації світу;
- належить до соціальних (педагогічних, етичних, юридичних тощо) цінностей;
- має мовний і позамовний арсенал засобів вираження тощо.

З огляду на це науково-теоретичне й практичне осмислення категорії ввічливості може відбуватися в межах усіх потенційно антропоцентричних наук (парадигм) відповідно до актуальних на сьогодні теоретико-методологічних засад, а також на перетині цих наукових галузей.

Створення в україністиці потужної аналітико-довідкової бази з питань теорії ввічливості стане в пригоді практикам у багатьох галузях. Затребуваність цієї бази цілком очевидна, зважаючи на те, що нині в умовах трансформації соціальних відносин у багатьох сферах суспільного життя робляться спроби кодифікувати прийнятні практики поведінки.

При цьому найчастіше в цих кодифікаційних текстах так чи інакше згадується вимога ввічливої поведінки людини / фахівця / члена колективу, тоді як реального змісту цієї вимоги ніхто собі чітко, насправді, не уявляє.

Це, зрозуміло, призводить до того, що норма про ввічливість як особистісно-професійний параметр, який має бути притаманний, наприклад, державному службовцю, виявляється порожньою.

№ з/п	Наукова парадигма	Аспект уваги			Темпоральний			Теоретичний			Фокусаційний				Прикладний		
		Історичний (синхронний)	Сучасний (діахронний)	Порівняльний (типологічний)	Методологія	Термінологія	Концептуалістика	Особистісний	Груповий	Національний	Порівняльний	Дидактичний	Методичний	Нормативний (деонтологічний)			
9	Деонтологія / етика																
10	Юриспруденція																
11	Міжнародні відносини й туризм																
12	Літературознавство																
13	Риторика																
14	Історія																
15	Філософія й антропологія																
16	Педагогіка																

Чим небезпечна така ситуація? Передусім тим, що якщо немає чіткості у визначенні, то не може бути й чіткості в застосуванні, а отже, жоден громадянин ніколи й ніяк не зможе довести факту невірливого поводження з ним державного службовця й тим самим не зможе відстояти свою честь і гідність як людини й громадянина. У такому разі, зрозуміло ж, говорити про перспективи якнайшвидшого формування в Україні громадянського суспільства можна досить умовно.

ПЕРШОЧЕРГОВІ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ФЕНОМЕНУ ВВІЧЛИВОСТІ

Окреслена в наведеному вище прикладі причинно-наслідкова залежність «відсутність чіткості в розумінні феномену ввічливості > відсутність перспектив формування громадянського суспільства» має спонукати дослідників до більш цілеспрямованої роботи в питаннях вивчення й опису проявів ввічливості з подальшим виходом на практичні узагальнення й рекомендації. Видається, що першочерговими в цьому плані можуть стати такі аспекти дослідження (тезово):

- *концептуальні*. Суть ввічливості як складного психо-лінгво-комунікативно-культуро-соціально-етно-філософського феномену. Увічливість як філософський феномен. Увічливість як культурний феномен. Увічливість як соціальний феномен. Увічливість як етнічний феномен. Увічливість як комунікативний феномен. Увічливість як юридичний феномен. Увічливість у системі

інших соціально-комунікативних феноменів. Увічливість як риторичний феномен. Увічливість у медіа. Увічливість у цифровому світі. Співвідношення ввічливості й етикетності тощо;

- *історичні*. Історичні аспекти ввічливої поведінки. Етикет і ввічливість в історії;
- *етнологічні*. Етнонаціональна специфіка ввічливості. Українська vs іноземні версії ввічливого поводження;
- *педагогічні*. Формування ввічливої поведінки в сім'ї. Формування ввічливої поведінки в початковій школі. Формування ввічливої поведінки в середній школі. Формування ввічливої поведінки у ВНЗ. Формування ввічливої поведінки в позанавчальному середовищі;
- *лінгвістичні*. Лексичне значення лексем типу *ввічливість* / *шанобливість* / *гrecність* / *уважність* та їхній семантичний обсяг. Семантичні зв'язки лексеми *ввічливість* (лексико-семантичне поле ВВІЧЛИВІСТЬ). Засоби мовного вираження ввічливості: лексичні, морфологічні, синтаксичні, текстові. Проблема перекладу форм увічливості;
- *концептологічні*. Концепт УВІЧЛИВІСТЬ. Місце концепту в системі суміжних;
- *культурологічні*. Національно-типологічна специфіка ввічливості;
- *дискурсивні*. Проблема вираження форм ввічливості в офіційному дискурсі. Проблема вираження форм ввічливості в церковному дискурсі. Проблема вираження форм ввічливості в епістолярному дискурсі. Проблема вираження форм ввічливості в науковому дискурсі. Проблема вираження форм ввічливості в художньому дискурсі. Проблема вираження ввічливості в інтернет-дискурсі. Проблема вираження ввічливості в розмовному дискурсі: військовому, селянському, робітничому, інтелігентському, студентському, учнівському, віковому, депутатському. Проблема синхронно-порівняльного аналізу форм ввічливості. Проблема рівнів ввічливості — високий, середній, низький;
- *юридичні*. Проблема міжнародної ввічливості як правового явища. Дипломатичний етикет і ввічливість.

ВИСНОВКИ

Віра в можливість формування українського суспільства як цивілізованого, демократичного, толерантного, сучасного й водночас глибоко закоріненого в традиціях є, мабуть, тим основним чинником, що спонукає українців навіть у надзвичайно складних соціально-економічних умовах діяти й творити. Задля вищої ефективності цієї діяльності доцільним бачиться об'єднання представників різних галузей знання, їх кооперація на шляху теоретичного осмислення певних феноменів і вироблення практично значущих порад.

Безперечно, одним із феноменів, що потребують комплексного вивчення представниками різних наукових парадигм, є ввічливість як соціокультурний феномен, що є значущим для гармонізації суспільного життя. Усебічне наукове дослідження цього соціокультурного етномаркованого явища може стати плідним підґрунтям для вироблення в Україні суспільно прийнятних поведінкових практик у нових соціально-економічних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина А. А. Русский речевой этикет : пособ. для студ.-иностранцев / А. А. Акишина, Н. И. Формановская. — М. : Русский язык, 1975. — 183 с.
2. Аршавская Е. А. Речевой этикет современных американцев / Е. А. Аршавская // Национально-культурная специфика речевого поведения. — М. : Наука, 1977. — 351 с.

3. *Баландіна Н. Ф.* Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті : монографія / Н. Ф. Баландіна. — К. : АСМІ, 2002. — 332 с.
4. *Бахтин М. М.* Проблема речевих жанрів / М. М. Бахтин ; сост. С. Бачаров и В. Кожин. — М. : Худ. лит., 1986. — С. 428–472.
5. *Бацевич Ф. С.* Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія / Ф. С. Бацевич. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. — 281 с.
6. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. — К. : Академія, 2004. — 344 с.
7. *Білоус М. П.* Заговори, щоб я тебе побачив / М. П. Білоус // Антисуржик : Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / за заг. ред. О. Сербенської. — Львів : Світ, 1994. — 152 с.
8. *Білоус М. П.* Мовленнєвий етикет українського народу / М. П. Білоус // Мова і духовність нації : тези доп. регіон. наук.-практ. конф. — Львів, 1989. — С. 98–108.
9. *Богдан С. Л.* Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. Л. Богдан. — К. : Рідна мова, 1998. — 478 с.
10. *Ввічливість* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.etica.in.ua/vvichlivist/>.
11. *Вежбицкая А.* Речевые акты / А. Вежбицкая // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1985. — Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. — С. 251–275.
12. *Гольдин В. Е.* Речь и этикет / В. Е. Гольдин. — М. : Просвещение, 1983. — 109 с.
13. *Гольдин В. Е.* Этикет и речь / В. Е. Гольдин. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. — 112 с.
14. *Грайс Г.-П.* Логика и речевое общение / Г.-П. Грайс ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1985. — Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. — С. 217–237.
15. *Григорьева Н. В.* Стратегии вежливости в речевой коммуникации представителей британской, американской и австралийской лингвокультур (на материале речевого акта просьбы) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н. В. Григорьева. — СПб., 2009. — 21 с.
16. *Етимологічний словник української мови в семи томах.* — К. : Наук. думка, 1982. — Т. 1. — 630 с.
17. *Етимологічно-семантичний словник української мови* / за ред. Митрополита Іларіона. — Вінніпег, 1979. — 1995. — Т. 1–4.
18. *Загнітко А. П.* Актуальні проблеми сучасної української лінгвістики. — Донецьк : Вид-во Донецьк. ун-ту, 2002. — 45 с.
19. *Загнітко А. П.* Лінгвістика тексту : Теорія і практикум : наук.-навч. посіб. / А. П. Загнітко — Донецьк : ДонНУ, 2006. — 289 с.
20. *Загнітко А. П.* Текст як лінгвістична категорія / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. Вип. 3 / укл. : Анатолій Загнітко. — Донецьк, 1997. — С. 106–133.
21. *Земская Е. А.* Русская разговорная речь. Лингвистический анализ и проблемы обучения / Е. А. Земская. — М. : Флинта, 2006. — 240 с.
22. *Карасик В. И.* Язык социального статуса / В. И. Карасик. — М. : Ин-т языкознания РАН ; Волгоград. гос. пед. ин-т, 1992. — 330 с.
23. *Клюев Е. В.* Речевая коммуникация : Успешность речевого взаимодействия / Е. В. Клюев. — М. : Рипол Классик, 2002. — 320 с.
24. *Кравченко Н. К.* Методика анализа разговорного дискурса в ракурсе теории лица и вежливости / Н. К. Кравченко // Вісник Луганського університету імені Тараса Шевченка. Серія : Філологічні науки. — Луганськ, 2011. — № 16 (227). — Ч. II. — С. 35–46.
25. *Кравченко Н. К.* Практическая дискурсология : школы, методы, методики современного дискурс-анализа / Н. К. Кравченко. — Луцк : ЧП Гадяк Жанна Владимировна, типография «Волянполиграф», 2012. — 251 с.
26. *Лакофф Дж.* Прагматика в естественной логике / Дж. Лакофф ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1985. — Вып. 16: Лингвистическая прагматика. — С. 439–470.

27. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах / Т. В. Ларина. — М. : Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 2003. — 243 с.
28. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации [Електронний ресурс] / Т. В. Ларина. — Режим доступа : http://www.k2x2.info/jazykoznanie/kategorija_vezhlivosti_i_stil_kommunikacii/index.php.
29. Левкович В. П. Обычай и ритуал как способ социальной регуляции поведения / В. П. Левкович // Психологические проблемы социальной регуляции поведения. — М. : Просвещение, 1976. — 280 с.
30. Миронюк О. Історія українського мовного етикету. Звертання / О. Миронюк. — К. : Логос, 2006. — 167 с.
31. Миронюк О. М. Найуживаніші форми мовного етикету / О. М. Миронюк // Культура слова. — К., 1987. — Вип. 33. — С. 79–82.
32. Мясичев В. Н. О взаимосвязи общения, отношения и отражения / В. Н. Мясичев / Бодаев А. А. Личность и общение. — М. : Педагогика, 1983. — 217 с.
33. Остин Дж. Л. Слово как действие / Дж. Л. Остин ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1986. — Вып.17 : Теория речевых актов. — С. 22–130.
34. Пиирайнен И. Т. Вежливость как категория языка / И. Т. Пиирайнен // Вопросы языкознания. — 1996. — № 6. — С. 100–105.
35. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. — Львів : Сполом, 2001. — 223 с.
36. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. — К. : Знання, 2006. — 291 с.
37. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт? / Дж. Р. Серль ; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1986. — Вып.17 : Теория речевых актов. — С. 151–194.
38. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові / М. С. Скаб. — Чернівці : Місто, 2002. — 272 с.
39. Скурятівський В. Т. Берегиня / В. Т. Берегиня. — К. : Рад. письменник, 1987. — 278 с.
40. Словарь по этике / под ред. Гусейнова А. А. и Кона И. С. — 6 изд. — М. : Политиздат, 1989. — 564 с.
41. Словник української мови : в 11 т. — К. : Наук. думка, 1970–1980.
42. Слово: ввічливість [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <https://www.dictionaries24.com/uk/%D0%B2%D0%B2%D1%96%D1%87%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.
43. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / М. П. Фабіан. — Ужгород : Інформ.-вид. агентство «ІВА», 1998. — 256 с.
44. Формановская Н. И. Культура общения и речевой этикет / Н. И. Формановская // Русский язык в школе. — 1993. — № 5. — С. 75–79.
45. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. — М. : Высшая шк., 1989. — 159 с.
46. Энциклопедия этикета. — М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. — 640 с.
47. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. — Cambridge : Cambridge University Press, 1987. — 345 p.
48. Goffman E. Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior / E. Goffman. — Garden City, N. Y. : Anchor Books, 1967. — 270 p.
49. Gordon D. Conversational Postulates / D. Gordon D., and G. Lakoff // Papers from the Seventh Regional Meeting. — Chicago Linguistic Society, 1971. — P. 63–84.
50. Grice H. P. Logic and Conversation / H. P. Grice // In Syntax and Semantics. — Vol. 3 : Speech Acts / ed. by P. Cole and J. L. Morgan. — New York : Academic Press, 1975. — P. 41–58.
51. Grodziński E. Rola formuł grzecznościowych w językach współczesnych / E. Grodziński // Poradnik językowy. — 1977. — № 7. — S. 305–310.
52. Huszcza R. Honoryfikatywność. Gramatyka. Pragmatyka. Typologia / R. Huszcza. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. — 228 s.

53. Lakoff R. The logic of politeness, or, minding your p's and q's / R. Lakoff // Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society. — Chicago, 1973. — P. 292–305.
54. Leech G. N. Principles of Pragmatics / G. N. Leech. — London ; New York : Longman, 1983. — 250 p.
55. Marcjanik M. Grzeczność w komunikacji językowej / M. Marcjanik. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. — 166 s.
56. Ożyg K. Zwroty grzecznościowe współczesnej Polszczyzny mywionej (na materiale języka mywionego mieszkańcyw Krakowa) / K. Ożyg // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. CM XIII. Prace Językoznawcze. — Zeszyt 98. — Kraków, 1990 — 92 s.
57. Pisarkowa K. Jak się tytułujemy i zwracamy do drugich / K. Pisarkowa // Język polski. — 1979. — S. 5–16.
58. Politeness theory [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Politeness_theory.
59. Tomiczek E. System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Sociolingwistyczne studium konfrontatywne / E. Tomiczek. — Wrocław, 1983.
60. Ziółkowska M. Bądź uprzejmy na co dzień / M. Ziółkowska. — Szczecin : Glob, 1987. — 182 s.

УДК 821.161

Людмила Білоконенко, Криворізький державний педагогічний університет

АНТИКУЛЬТУРНА (НЕВВІЧЛИВА) ПОВЕДІНКА СУБ'ЄКТІВ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ КОНФЛІКТІ ТА ЇЇ ПРИЧИНИ

У статті описано два фактори антикультурного спілкування осіб у конфлікті. Перший — загальнокультурний, який реалізується через соціальні, ситуативні передумови та через потребу особи в реакції на конфлікт. Другий — суб'єктивно орієнтований, він уможливорюється через вікові, гендерні, соціальні відмінності опонентів, їхні мовні пріоритети, індивідуально-психологічні, характерологічні особливості, комплекси, сімейне виховання.

Ключові слова: міжособистісний конфлікт, антикультурна комунікативна поведінка, соціолінгвістичне опитування.

В статье описано два фактора антикультурного общения индивидов в конфликте. Первый — общекультурный, он реализуется через социальные, ситуативные предпосылки и из-за необходимости человека реагировать на конфликт. Второй — субъективно ориентированный, он воплощается через возрастные, гендерные, социальные различия оппонентов, их языковые приоритеты, индивидуально-психологические, характерологические особенности, комплексы, семейное воспитание.

Ключевые слова: межличностный конфликт, антикультурное коммуникативное поведение, социолингвистический опрос.

This article describes two factors of anti-cultural communication of individuals during the conflict. The first — the cultural conflict, it is implemented through social, situational